

Lévay Józsefre, Szász Károlyra, a püspökre, Pákh Albertre és másokra. Hasonlóképpen reális képet kell alkotnunk az irodalmi élet 1853/54-től egyre inkább tapasztalható belső differenciálódásáról; a nagyszámú lapalapító kísérletről és az e problémakörhöz tartozó ún. „kapcsolódó témákról”, mint pl. a népkönyv-kultuszról, az olvasóközönség megváltozásáról és differenciálódásáról, a népiesség fattyúhajtásai elleni harcáról; Kemény-Gyulai és Jókai historizmusának és romanticizmusának ellentétességéről, — általában a Jókai Mórhoz, illetve Gyulai Pálhoz kapcsolható törekvések elkülönüléséről. E kutatásoknak mintegy „melléktémájaként” meg kell találni annak is az eredőjét, hogy milyen belső és külső indítékok készítették Gyulait és körét a népköltészet fokozottabb tanulmányozására. (Évek: 1858—62, Gyulai kolozsvári tanárságának ideje.)

S végül — ugyancsak hozzátétőlegesen — fel kell tární a kiegyezés megvalósítására törekvő Gyulai tevékenységét (1860/61—67). Az e vonatkozásban számba vehető hét éven belül fokozott figyelmet kell szentelni az időközben megszerveződött, „irodalmi Deák-pártnak” nevezett írói csoportosulás teoretikus harcaira, regény- és drámaelméletben egyaránt. (Balzac—Thackeray, Dickens-vita, a népszínmű kérdése, tragikum-felfogásuk kialakulása stb.)

Az itt érintett munkálatok Gyulai életművével *közvetlenül* is, *közvetve* is kapcsolatban vannak. Az első csoporthoz sorolandó problémakörökkel Somogyi Sándor foglalkozik, kinek feladata a Gyulai-életrajz megírása 1867-ig. A Gyulai-életműhöz *közvetve* kapcsolódó témák, mint pl. Gyulai, Erdélyi János, Kemény Zsigmond, Kazinczy Gábor, Salamon Ferenc, Greguss tevékenységének egyidejű vizsgálata, az ún. „irodalmi Deák-párt” problematikájának feldolgozása a XIX. sz-i osztály egyik munkatársára, Németh G. Bélára vár. Ez utóbbi kérdés-csoporthoz kapcsolódnak Törökne, Erdélyi Ilona és Törő Györgyi tudományos munkatársak kutatásai. Törökne Erdélyi János életrajzának és esztétikai rendszerének megírására vállalkozott, Törő Györgyi pedig e korszak legfontosabb szépirodalmi lapjainak, illetve a Pesti Napló és a Magyar Hírlap irodalmi vonatkozásainak monografikus feldolgozására.

Figyelembe véve a munkálatok jelenlegi előrehaladottságát, az egyes feldolgozások közzététele 1959/60-ra várható.

Intézetünk XIX. századi osztálya a fentebbi munkálatok részeként az év második negyedében megvitatta *Somogyi Sándor* monográfiájának „Válaszúton” című próbafelvezetét. (Évek: 1849—1851.) Ebben azt kívánta igazolni, hogy mint a nagy kortársak, Világos után Gyulai is válságba s válaszútra jut, e válaszúton szinte elsőnek ismeri föl a közvetlen gyakorlati tennivalókat, a követendő irányt, s nagy kortársak, Arany, Tompa, Kemény, Kazinczy Gábor indításaiból azt fogadva be, ami a szükséges gyakorlati tevékenység lehetőségét leginkább előmozdítja. A vitán hozzászóló *Németh Géza*, *Fekete Sándor*, *Horváth Károly* és *Lukácsy Sándor* több fontos kérdésre, és a fejezet néhány hiányosságára mutatott rá. Nem tartották kielégítőnek Kemény Zsigmond „Forradalom után”-jának és Gyulai „Társas életünk” című cikksorozatának egybevetését, amely a fejezet egyik középponti kérdése. Az elért eredményeken túlmutatóan, a további kutatásoknak világosabban kell megmutatniuk, hogy Kemény egészében véve kétségtelenül retrográd, de részleteiben mélyrelátó eszmélkedéseiből Gyulai miképpen vonatkoztatta el a maga nem egy tekintetben kicsinyes, kánonszerűen megfogalmazott és távlataiban már a középnemesi szemléletet kiszolgáló apologetikus programját. Gyulai életének e periódusa már eleven kapcsolatokat mutat Kemény 1849 utáni „magyar józanság”-konceptiójával. Felmerült továbbá hogy a Gyulai-kutatások során — mintegy „melléktermékként” — fel kell dolgozni a régi fiatal Magyarország-mozgalom életbenmaradt tagjainak tevékenységét; meg kell világítani, hogy főleg ezek közül kikből és hogyan verbuválódott a kényszerűségből Szilágyi Sándor köré felzárkózó, jobbára fiatalokból álló írói tábor az önkénymozgalom kezdetén.

S. S.

JÓZSEF ATTILA-KUTATÁSOK

Az Intézet XX. századi osztálya több ízben foglalkozott József Attilával kapcsolatos kérdésekkel, felismerve azt, hogy a költő a XX. századi irodalom középponti alakjává nőtt, hogy a vele kapcsolatos problémák tisztázása fényt kell, hogy derítsen egy sor fontos kérdésre, — történetiekre s esztétikaiakra egyaránt.

1. Tovább folyt a költő műveinek kritikai kiadása. Az Összes Művek III. köteteként jelent meg (*Szabolcsi Miklós* gondozásában) prózai munkáinak, cikkeinek, vitáinak gyűjteménye. Előkészületben van az ÖM. IV. kötete is.

2. Az osztály tervei közé tartozik József Attila részletes, alapos életrajzának megírása. Az életrajz írója, *Szabolcsi Miklós*, az osztály értekezletein több ízben beszámolt munkája állásáról, a felmerült kérdésekről. Az életrajz egyes részleteinek tisztázására tett romániai tanulmányútjáról szóló beszámolóját l. az ItK 1958. 1. számában. — Ugyancsak az életrajz tisztázása céljából az osztály levelezést folytatott a költő több belföldi, valamint külföldön élő ismerősével.

Az életrajz egyik fontos problémájaként az osztály egy értekezleten foglalkozott József Attila betegségével. *Varga Ervin* orvos-aspiráns rekonstruálta a költő kórrajzát; a több meghívott jelenlétében lefolytatott vita főképpen akörül forgott, hogy az így nyert adatok mennyiben hasznosíthatók költészete megértésére és magyarázatára. A résztvevők megegyeztek abban, hogy József Attila lehetett beteg, de költészete egészséges; a betegség csak mint tárgy jelentkezik nála. (A vita részletes ismertetése az IT 1958. 3. számában fog napvilágot látni.)

3. A József Attila költészetével kapcsolatos elvi kérdések *Bokor László* készülő disszertációjával kapcsolatban kerültek megvitatásra. Munkája egyes fejezetei bemutatásakor élénk vita fejlődött ki; egy ízben József Attila marxista műveltségének jellegéről, politikai s filozófiai állásfoglalásáról a munkásmozgalmat egyes kérdéseivel kapcsolatban; egy másik alkalommal a költő műve etikai elemeivel, főleg kora szaiakasza idevágó problémáival foglalkozott *Bokor László*. Tanulságos és termékeny volt az a megbeszélés is, amelyen a disszertáció idevágó fejezetének bírálataképpen, a költő művészi eszközeivel, képalkotásával, lelki alkatával, asszociációs módszerével foglalkoztunk.

4. Az osztály kezdeményezésére *Wacha Imre*, a Nyelvtudományi Intézet munkatársa tervezetet készített egy József Attila-szótárra.

A tervet és a mintacímzavakat az osztály *Gáldi László*, a Nyelvtudományi Intézet osztályvezetője jelenlétében vitatta meg, s ennek eredményeképpen szükségesnek látta egy, József Attila teljes szókincsét felölelő, értelmező szótár elkészítését.

A József Attilával kapcsolatos problémák az osztályértekezleteken tárgyalt több más munka vitája alkalmából is szóba kerültek. (A Baumgarten-díj története, a XX. századi költészet egyes kérdései, a népiesség története stb.)

1958 november elején az Intézet kétnapos, nyilvános ülészakon foglalkozik majd József Attila költészetével, irodalomtörténeti helyével, valamint a két világháború közti magyar líra ide kapcsolódó problémáival. Az ülészak előadói neves meghívott irodalomtörténészek (Révai József, Balogh Edgár (kolozsvári), Bóka László, Tolnai Gábor, Koczás Sándor) valamint az Intézet tagjai lesznek.

Az osztály további tervei ezen a területen: József Attila Összes Művei IV. kötetének sajtó alá rendezése; *Szabolcsi Miklós*: József Attila életrajza; a József Attila szótár elkészítése, a költőre vonatkozó emlékek és anyagok archivális gyűjtése, kortársak kikérdezése stb. Fontosnak tartjuk, hogy szorosabb együttműködést létesítsünk az Országos Petőfi Múzeummal; s általában a munkánk eredményeit, — mint eddig is, — anélkül, megbeszélések, újságcikkben ismertessük.

Sz. M.

INTÉZETI HIREK

(1958. január 1. — július 31.)

Az intézet munkatársai a XX. kerület KISz szervezetének felkérésére 1957—58 telén több irodalmi előadást tartottak a XX. kerület különböző üzemeiben. *Gerézy Rabán* Balassiról, *Klanczay Tibor* Zrínyiről, *Németh G. Béla* Petőfiről, *Rejtő István* Mikszáthról, *Czine Mihály* Adyról, *Nagy Péter* Móriczról és *Szabolcsi Miklós* József Attiláról tartott előadást a kerület munkásifiatlajának.

*

Január 13-án az intézet tagsága plenáris értekezleten megvitatta az irodalomtörténeti kritika helyzetét és problémáit. A megbeszélés azért vált szükségessé, mert az

Intézet vezetősége előzőleg elhatározta, hogy az Irodalomtörténeti Közlemények kritikai rovatát megerősíti, s gondoskodik arról, hogy a jövőben minden irodalomtörténeti kiadványról bírálat jelenjék meg folyóiratunkban. Az értekezlet *Klanczay Tibor* bevezető referátuma és többek hozzászólása alapján kialakította azokat a legfontosabb szempontokat, melyeket az intézet munkatársai irodalomtörténeti recenzióikban érvényesíteni fognak.

*

Január 15-én a XX. századi osztály *Szabolcsi Miklós* vázlatát vitatta meg a magyar népies mozgalom történetének egyik